

Заповідна справа у Степовій зоні України

(ДО 50-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ЛУГАНСЬКОГО ПРИРОДНОГО
ЗАПОВІДНИКА, 70-РІЧЧЯ СТРІЛЬЦІВСЬКОГО СТЕПУ,
10-РІЧЧЯ ТРЬОХІЗБЕНСЬКОГО СТЕПУ
І 90-РІЧЧЯ ПРОВАЛЬСЬКОГО СТЕПУ)

КИЇВ, 2018

ISBN 978-966-97690-3-9

Заповідна справа у Степовій зоні України (до 50-річчя створення Луганського природного заповідника, 70-річчя Стрільцівського степу, 10-річчя Трьохізбенського степу і 90-річчя Провальського степу) / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 10. – К., видавець Бихун В. Ю., 2018. – 350 с.

Загальне редагування: Г. В. Гузь, Л. П. Боровик, О. В. Василюк.

Рецензенти: д.б.н. А. А. Куземко, д.б.н. І. І. Мойсієнко, к.б.н. М. М. Перегрим, к.б.н. Н. Ю. Полчанінова, к.б.н. Т. А. Атемасова, к.б.н. В. А. Костюшин, Г. О. Коломицев, О. В. Василюк, Л. П. Боровик.

До збірки включені наукові статті, що стосуються різних аспектів заповідної справи в степовій зоні України. Збірка присвячена ювілейним датам Луганського природного заповідника НАН України – 50-річчя створення Луганського природного заповідника, 70-річчя Стрільцівського степу, 10-річчя Трьохізбенського степу і 90-річчя створення першої природоохоронної території в Провальському степу.

Статті мають наукове і природоохоронне значення, містять результати дослідження біорізноманіття, розглядають актуальні проблеми степознавства, питання розбудови ПЗФ, екомережі і смарагдової мережі, проблеми функціонування об'єктів ПЗФ і історії заповідної справи.

Видання буде корисним для науковців, викладачів та студентів природничих спеціальностей, працівників установ ПЗФ, спеціалістів з охорони природи та краєзнавців.

Фото на обкл.: Г. Гузь.

Фото на звор. обкл.: Г. Гузь, М. Сергієнко, В. Мороз.

Макет: Н. Антонова

Зміст

Передмова	5
Розділ 1. Історія заповідної справи	
Василюк О. В. «Живий музей природи Донбасу»: до 90-річчя заповідної справи на Луганщині	9
Василюк О. В. Бібліографічний покажчик публікацій про наслідки військових дій на сході України для територій природно-заповідного фонду	19
Головко В. О. Історія діяльності Луганського природного заповідника за архівними матеріалами (1978–1996 рр.)	25
Розділ 2. Загальні питання охорони біорізноманіття і заповідної справи	
Барабоха Н. М., Ярова Т. А., Антоновський О. Г., Ткаченко В. В. Результати дослідження біорізноманіття Приазовського національного природного парку за період 2011–2017 рр.	33
Боровик Л. П. Заповідний режим Стрільцівського степу (Луганський природний заповідник): історія і сучасний стан	41
Василюк О. В., Олещенко А. В. Досвід розроблення методичних рекомендацій щодо запобігання негативному впливу на степові об'єкти природно-заповідного фонду при видобутку глини відкритим способом	57
Василюк О. В., Ширяєва Д. В. Ключ для вибору категорії проєктованого об'єкту природно-заповідного фонду України	70
Винокуров Д. С., Куземко А. А. Провідні фактори диференціації ксерофітних трав'яних біотопів України	78
Гузь Г. В., Сергієнко М. А. Біорізноманіття Луганського природного заповідника в літературних джерелах	85
Клімов О. В., Надточій Г. С., Клімов Д. О., Гайдрих І. М. Методичні проблеми розроблення регіональних та місцевих схем формування екомережі	89
Коломійчук В. П., Василюк О. В. Проєктована територія смарагдової мережі України «Каяла–Бердянська»	94
Красова О. О., Долина О. О. Степові катени балки Демуриної – резервату в системі екомережі Дніпропетровщини	102
Прядко О. І., Андрієвська О. Л., Дацюк В. В. Пониззя долини річки Нивка – перспективна ділянка для приєднання до НПП «Голосіївський»	109
Романенко М., Куценко С., Романенко А. Регіональні ландшафтні парки Миколаївської області	112
Уманець О. Ю., Селюніна З. В., Черняков Д. О., Москаленко Ю. О., Ткаченко П. В., Ніточко М. І., Плющ С. О. Втрати біологічного та ландшафтного різноманіття через незаконні обстріли території Чорноморського біосферного заповідника в 2017–2018 рр.	115
Ширяєва Д. В. Проблеми та перспективи збереження степової рослинності долини р. Південний Буг	121
Розділ 3. Дослідження рослинного світу і лишайників	
Бойко М. Ф. До бріофлори Луганської області (Україна)	131

Вовк О. Г., Журавель М. Ю., Ключко П. В., Шенгерій Л. М., Яременко В. В. Раритетна фітобіота в рослинному покриві території виробничої діяльності СП «Полтавська газонафтова компанія»	139
Гузь Г. В. Рослинні комплекси Трьохізбенського степу (Луганський природний заповідник НАН України)	152
Гузь Г. В., Луцків (Русіна) Н. В. Програмний комплекс для збору та аналізу ліхенологічних даних «Лишайники ЛПЗ»	162
Дубина Д. В., Еннан А. А., Вакаренко Л. П., Дзюба Т. П., Кірюшкіна Г. М., Шихалєєва Г. М. Пірогенні сукцесії степової рослинності схилів долини Куяльницького лиману (Одеська обл.) ...	174
Любинець І. П. До вивчення на території Розточчя деяких видів рослин, занесених до Червоної книги України	179
Мацап'як Л. Ф. Поширення ендемічних видів рослин на території НПП «Верховинський»	181
Подпрятюв О. О. Коломійчук В. П. Доповнення до флори відділення «Кам'яні Могили» Українського степового природного заповідника НАН України	185
Подпрятюв О. О. Подпрятюва О. А. Яровий С. С. Осадчук П. П. Сучасний стан рослинного покриву ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Балка Антонівка» (Північне Приазов'я, Розівський район Запорізької області)	192
Савченко Г. О., Банік М. В., Ронкін В. І., Туліков А. І. Кретофільні види НПП «Дворічанський» та його околиць: особливості місцезростань, поширення, загрози	197
Товстуха Н. І. Антропогенна трансформація флори Нижньодністровського національного природного парку (Одеська область)	206
Фіцайло Т. В. Екологічні особливості чагарникової рослинності Провальського степу	210
Шиндер О. І., Орлов О. О. Нові місцезнаходження видів рослин «Червоної книги України» (2009) на території ДП «Жмеринське лісове господарство» (Вінницька область)	217
Юречко Р. Ю., Баточенко В. М. Матеріали до збереження виду та пророщування насіння <i>Cochlearia pyrenaica</i> DC.	226
Розділ 4. Дослідження тваринного світу	
Горбенко Є.І. Видовий склад молюсків НПП «Великий Луг»	231
Дем'яненко С. О., Кавурка В. В., Геряк Ю. М., Коновалов С. В., Шешурак П. М. Список лускокрилих (Insecta, Lepidoptera) відділень Луганського природного заповідника та їх околиць	234
Мороз В. А. Сучасна гніздова орнітофауна стрільцівського степу. Негоробині птахи (Nonpasseriformes)	316
Сідороський С. А. Долинська А. В., Максимова Д. Р. До фауни наземних ізопод (Isopoda, Opiscidea) національного природного парку «Гомільшанські ліси» і регіонального ландшафтного парку «Великобурлуцький степ» (Харківська область, Україна)	330
Тімошенко В. А., Тімошенкова В. В. Результати стаціонарних досліджень фауни дрібних ссавців на території «Трьохізбенського степу»	334
Розділ 5. Еколого-краєзнавчі дослідження	
Шевчук С. П., Осадчук П. П. Етно-екологічні проблеми Приазов'я в поезії Л. Костенко	343
Показчик установ природно-заповідного фонду	349

Розділ 1.

Історія заповідної справи

Барабоха Наталія Миколаївна¹,
Ярова Тетяна Анатоліївна^{1,2},
Антоновський Олександр Григорович^{1,3},
Ткаченко Вадим Вадимович¹

¹Приазовський національний природний парк, м. Мелітополь,

²Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького

³Таврійський державний агротехнологічний університет
priazovnp@ukr.net

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ПРИАЗОВЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ ЗА ПЕРІОД 2011–2017 РОКИ

Barabokha N.N., Yarova T. A., Antonovsky A. G., Tkachenko V. V. Results of biodiversity research in Priazovsky National Park for the period during 2011–2017. Priazovsky National Park (PNP) is a national park in Ukraine. It was established in February 2010 in the south of the Zaporozhye region. The National Park covers 78126,92 ha and includes unique natural complexes – aquatic (80% of the total area), ecotone and steppe biocenoses. On the territory of the park there are 2 wetlands of the international importance ("Molochny liman" and "Berda River Mouth, Berdianska spit & Berdianska Bay"). PNP list of flora and mycobiota includes 1338 species, amongst which there are rare species (43 species are listed in the Red Data Book of Ukraine, 6 in the Berne Convention annexes, 19 in the Red List of the International Union for the Conservation of Nature, 133 in the European Red List). PNP list of fauna includes 1754 species (invertebrates – 1349, vertebrates – 405), amongst them a significant number of rare species: 134 species are listed in the Red Data Book of Ukraine, 326 – in the annexes of the Berne Convention, 69 – in the Red List of the International Union for the Nature Conservation, 51 to the European Red List, 45 to the CITES list, and 163 to the Bonn Convention.

Key words: biodiversity, Priazovsky national park, rare species, fauna, flora

Приазовський національний природний парк (ПНПП) був створений 10.02.2010 року на півдні Запорізької області в межах Мелітопольського, Якимівського, Приазовського та Бердянського районів. На території Приазовського НПП знаходяться 20 менших за розмірами об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) України, два водно-болотних угіддя (далі – ВБУ) міжнародного («Молочний лиман» і «Гирло р. Берди з Бердянською затокою і Бердянською коосою») і два ВБУ національного значення («Утлюцький лиман», «Озеро Сивашик»).

Територія парку (площа 78126,92 га) включає унікальні природні комплекси – аквальні (майже 80 % загальної площі), екотонні та степові біоценози. Їх природні особливості обумовлені приморським положенням і мозаїчним розташуванням різних степових, водних і прибережних ландшафтів.

Дослідження біологічного різноманіття проводилось співробітниками наукового відділу Приазовського національного природного парку з моменту утворення установи; результати за період 2011–2017 років представлені у 7 томах Літопису природи Приазовського національного природного парку.

Для вивчення біологічного різноманіття організовано моніторинг на 14 наукових полігонах території парку. Полігони закладались, починаючи з 2011 року, як поліфункціональні у науковому значенні, тобто на них можливі дослідження з усіх тематичних напрямів. Більшість полігонів розташовані на території двох ВБУ міжнародного значення. На семи наукових полігонах закладено 11 ботанічних постійних пробних площ (ппп) та 1 трансекта, на чотирьох полігонах – 8 ппп для гідробіологічних досліджень, на одинадцяти полігонах – 11 ентомологічних трансект, на чотирьох полігонах – 8 іхтіологічних трансект, на дванадцяти полігонах – 13 герпетологічних трансект, орнітологічні обліки проводяться на всіх 14 полігонах (Літопис природи..., 2018).

Результати щорічних спостережень, проведених маршрутними та напівстаціонарними методами, аналізувалися, порівнювалися і представлялися у томах Літопису природи ПНПП.

Аналіз біорізноманіття починався з опрацювання літературних джерел і узагальнення власних спостережень в процесі складання списку первинної інвентаризації біоти парку у 2011 році. Цей список нараховував 1293 види флори і мікобіоти та 886 видів тварин. При подальших дослідженнях за 7-річний період він був доповнений 813 видами; на кінець 2017 року він нараховує 1338 видів флори і мікобіоти і 1754 види тварин (табл. 1, 2). Співробітниками наукового відділу за 7 років спостережень на території парку відмічено 611 видів флори та 923 види тварин (Літопис природи..., 2013; 2016; 2018).

Рослинний світ парку різноманітний: більшість території представлена зоною різнотравно-злакових степів, південно-західна частина – це полинно-злакові степи. Приморське положення, наявність піщано-черепашкових кіс, пляжів, лиманів і заток, солоних озер, подових та балкових форм рельєфу створюють умови для формування різних фітоценозів, серед яких степові, лучні, галофітні, болотні, водні, літоральні і синантропні, а також незначну площу займають штучні лісові насадження (Літопис природи..., 2013).

В 2017 р. підготовлена карта рослинних асоціацій ландшафтного заказника «Степанівська коса» в масштабі 1:10000 за результатами спостережень науковців парку.

Нижче представлена кількість видів флори, грибів і грибоподібних організмів Приазовського національного природного парку за роками досліджень за період 2011–2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість видів рослин, грибів і грибоподібних організмів ПНПП, виявлених за 2011–2017 рр. (дані первинної та поточної інвентаризації)

Систематичні групи	Кількість видів рослин, грибів і грибоподібних організмів за роками досліджень на території ПНПП						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Покритонасінні (квіткові)	1053	1075	1077	1077	1077	1077	1077
Голонасінні	4	4	4	4	4	4	4
Папоротеподібні	2	2	2	2	2	2	2
Хвощеподібні	1	1	1	1	1	1	1
Мохоподібні	-	-	-	1	2	2	2
Водорості	218	218	219	219	219	219	232
Гриби (включно з ліхенізованими грибами)	15	15	15	19	20	20	20
Усього видів рослин, грибів і грибоподібних організмів	1293	1315	1318	1323	1325	1325	1338

Загальна кількість рідкісних видів флори за списком первинної інвентаризації складає 263 види, з яких 43 види занесені до Червоної книги України, 6 видів – до додатків Бернської конвенції, 19 видів – до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 133 видів до Європейського Червоного списку, 3 види – до Резолюції № 4 та № 6 Бернської конвенції (Смарагдова мережа) та 96 видів, які охороняються на регіональному рівні (Червоний список Запорізької області) (табл.3) (Літопис природи..., 2013; 2016; 2018). За семирічний період наукових досліджень підтверджено місцезростання рідкісних видів флори на території Приазовського національного природного парку, занесених до різних природоохоронних списків: Червона книга України – 23 види, Бернська конвенція – 3, Європейський червоний список – 41, Червоний список Міжнародного союзу охорони природи – 9, Резолюція № 4 та № 6 Бернської конвенції (Смарагдова мережа) – 1 вид (Смарагдова мережа..., 2012, Коломійчук, Яровий, 2011; Красная книга ..., 2012).

Загальна кількість усіх видів тварин становить 1754: безхребетних – 1349 видів, хребетних – 405 (Літопис природи..., 2016; 2018; Мир птиц..., 2014). Нижче представлена кількість видів фауни Приазовського НПП за роками досліджень за період 2011–2017 рр. (табл.2).

Гідробіологічні дослідження спрямовані на інвентаризацію видів планктонних і бентосних безхребетних Азовського моря і лиманів, вивчення поширення цих видів, визначення кількісних характеристик їх угруповань в різних оселищах. Найбільша увага приділяється вивченню безхребетних Молочного лиману, екологічний стан якого дуже динамічний, що обумовлено наявністю чи відсутністю водного сполучення лиману з Азовським морем, а також його екологічною цінністю як водно-болотного угіддя міжнародного значення.

Таблиця 2. Кількість видів фауни НПП виявлених за 2011–2017 рр. (дані первинної і поточної інвентаризації)

Систематичні групи	Кількість видів фауни виявлених за роки досліджень на території НПП						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Безхребетні, з них:</i>	497	744	924	1048	1114	1181	1349
– Губки	-	3	3	3	3	3	3
– Жалкі	-	1	1	1	1	1	3
– Реброплави	-	-	-	-	-	3	3
– Мохуватки	-	1	1	1	1	1	1
– Коловертки	-	-	-	-	-	8	8
– Кільчасті черви, з них:	12	37	37	37	37	37	37
Багатошестинкові	12	12	12	12	12	12	12
Пояскові	-	25	25	25	25	25	25
– Членистоногі, з них:	406	590	748	867	933	989	1155
Ракоподібні	43	47	47	47	47	71	71
Павукоподібні	-	-	-	-	-	-	72
Комахи	363	543	701	820	886	918	1012
– Молюски	79	112	134	139	139	139	139

Систематичні групи	Кількість видів фауни виявлених за роки досліджень на території ПНПП						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Хребетні, з них:</i>	389	397	397	399	402	404	405
– Риби	69	70	70	70	70	70	70
– Амфібії	3	3	3	3	3	3	3
– Плазуни	8	8	8	8	8	8	8
– Птахи	266	273	273	275	278	280	281
– Ссавці	43	43	43	43	43	43	43
Усього видів фауни	886	1141	1321	1427	1516	1585	1754

Серед водних безхребетних парку є 3 види, що внесені в природоохоронні списки різного рангу, а саме: 2 види занесені до Червоної книги України (*Uroebia pusilla* і *Hirudo medicinalis*) і 2 види занесені до Червоної книги Чорного моря – *U. pusilla* і *Solen vagina*.

Список первинної інвентаризації комах складався за літературними джерелами та результатами власних спостережень в 2011 році і нараховував 363 види, в 2017 році – 1012 видів). З 1012 видів за семирічний період ентомологом парку в результаті польових досліджень відмічено 520 видів комах, які спостерігалися у всіх видах біотопів парку, решта видів відомі з літературних джерел.

До переліку комах, що внесені в природоохоронні списки різного рангу, належить 74 види, а саме: до Червоної книги України – 44 (достовірно відмічено 30 видів); до списку Бернської конвенції – 5; до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи – 30; до Європейського Червоного списку – 12, до Резолюції № 4 та № 6 Бернської конвенції (Смарагдова мережа) – 5 видів (Літопис природи..., 2018).

В акваторіях парку список первинної інвентаризації іхтіофауни включає 70 видів риб з 15 рядів, серед яких найбільша кількість видів належить до 2-х рядів – Perciformes (23 види) та Cypriniformes (17 видів). За період досліджень відмічено – 60 видів. Повноту іхтіологічних досліджень обмежує відсутність лімітів на спеціальне використання водних біологічних ресурсів. В акваторіях парку мешкає 22 види риб, які включені до природоохоронних переліків різної категорії: Червона книга України – 8, МСОП – 8, Список Вашингтонської конвенції – 4, Список Бернської конвенції – 15, Список Боннської конвенції – 3, Резолюції № 4 та № 6 Бернської конвенції (Смарагдова мережа) – 5 видів (Літопис природи..., 2016).

На території ПНПП підтверджено 3 види безхвостих амфібій: *Pelobates vespertinus* (Pallas, 1771), *Bufo viridis* (Laurenti, 1768), *Pelophylax ridibundus* (Pallas, 1771). Усі 3 види мають постійний характер перебування. Трапляються повсюдно в різних типах біотопів, з різною частотою та чисельністю. Усі три види амфібій парку внесені до 2-го додатку Бернської конвенції як види, що підлягають особливій охороні.

Список первинної інвентаризації герпетофауни налічує 8 видів. На території парку підтверджено 8 видів плазунів: *Emys orbicularis* (Linnaeus, 1758), (Pallas, 1773), *Lacerta agilis* (Linnaeus, 1758), *Natrix natrix* (Linnaeus, 1758), *Natrix tessellata* (Laurenti, 1768), *Elaphe*

sauromates, *Colubar caspius*, *Vipera renardi*. Найбільш поширені – *Eremias arguta*, *Natrix natrix*, *Natrix tessellata*. *Emys orbicularis* та *Lacerta agilis* – чисельні, але розповсюджені локально. Три види (*Vipera renardi*, *Elaphe sauromates*, *Colubar caspius*) – занесені до ЧКУ в категорії «вразливий», трапляються в парку в локальних популяціях, мають невелику чисельність та потребують особливої уваги і охорони.

Наявність різноманітних гніздових та кормових біотопів на території ПНПП і значна площа його угідь обумовлюють високе різноманіття птахів, переважають мігруючі види (Літопис природи..., 2016). Станом на 2017 р. основний перелік видів орнітофауни ПНПП налічує 281 вид птахів з 20 рядів. Найчисленнішими за кількістю видів є ряди: Falconiformes (23 види), Anseriformes (32), Charadriiformes (61), Passeriformes (105 видів) (Літопис ..., 2017). За семирічний період спостережень відмічено 240 видів птахів. Територія парку знаходиться на маршруті сезонних міграцій птахів. Тут проходить Азово-Чорноморський екологічний коридор, який входить в структуру Головного Європейського міграційного коридору водоплавних птахів. Найважливіші місця формування сезонних скупчень птахів у Приазовському НПП – верхів'я Утлюцького лиману, Молочний лиман, Сивашик. В міграційний період найбільш значущі представники рядів Anseriformes, Charadriiformes, Ciconiiformes та родини Rallidae.

Серед птахів парку значна кількість видів занесені до природоохоронних списків: до Червоної книги України – 61 (з них достовірно відмічено 52 види), 270 видів підлягають охороні згідно з Бернською конвенцією (Додатки 2, 3), 151 вид знаходяться під охороною згідно з Боннською конвенцією (Додатки 1, 2), 38 видів охороняються Вашингтонською конвенцією (Додатки 1, 2), 30 видів мають несприятливий статус у Європейському Червоному списку птахів, 26 видів мають несприятливий статус у Червоному списку Міжнародного Союзу Охорони Природи, з них до Червоної книги України включено 52. Чотири види птахів, що зареєстровані на території Приазовського НПП, занесені у всі розглянуті природоохоронні списки з несприятливим статусом – це *Rufibrenta ruficollis*, *Oxyura leucocephala*, *Circus macrourus*, *Falco cherrug*.

Найбільші труднощі виникають в проведенні теріологічних спостережень у зв'язку з відсутністю в штаті відповідного фахівця; список первинної інвентаризації ссавців парку (43 види з 7 рядів), складений за допомогою А. Волоха, уточнюється науковцями парку під час виїздів на полігони та за рахунок інформації від інспекторів держохорони парку. Більшість ссавців – це представники 2 рядів: Rodentia та Carnivora. Кількість видів, які занесені до ЧКУ, становить 16 видів. За 7-річний період відмічено 25 видів ссавців, з них 6 видів занесені до Червоної книги України.

В процесі моніторингу та інвентаризації біоти парку особлива увага приділялась виявленню рідкісних та охоронюваних видів, уточненню їх загального переліку, поширення та чисельності, особливо це стосується видів флори і фауни, занесених до Червоної книги України, кількість яких за семирічний період збільшилась: в 2011 році було інвентаризовано 40 видів флори 121 вид фауни, в 2017 році – 43 види флори і 134 види фауни. З них за 7 років спостережень достовірно підтверджено: 25 видів флори і 98 видів фауни (табл.3).

Таблиця 3. Кількість видів флори, мікобіоти та фауни на території ПНПП, занесених до різних природоохоронних списків (інвентаризація 2017 р).

Групи видів флори, мікобіоти і фауни ПНПП охоронних категорій (усього видів на території ПНПП)	ЧКУ	ЄЧС	МСОП	Бернська конвенція	Бонська конвенція	Вашингтон. конвенція	Резолюції № 4 та № 6 Бернської конвенції (Смарагдова мережа)
<i>Усього видів рослин і грибів (1338), з них:</i>	43	133	19	6	-	-	3
– Покритонасінні (1077)	36	132	19	6	-	-	3
– Голонасінні (4)	-	-	-	-	-	-	-
– Папоротеподібні (2)	-	1	-	-	-	-	-
– Хвощеподібні і плауноподібні (1)	-	-	-	-	-	-	-
– Мохоподібні (2)	-	-	-	-	-	-	-
– Водорості (232)	2	-	-	-	-	-	-
– Гриби (включно з ліхенізованими) (20)	5	-	-	-	-	-	-
<i>Усього видів фауни (1754), з них:</i>	134	51	69	326	163	45	111
<i>Безхребетні, з них:</i>	46	13	31	6	-	-	5
– Губки (3)	-	-	-	-	-	-	-
– Жалкі (3)	-	-	-	-	-	-	-
– Реброплави (3)	-	-	-	-	-	-	-
– Мохуватки (1)	-	-	-	-	-	-	-
– Коловертки (8)	-	-	-	-	-	-	-
– Кільчасті черви (37), з них:	1	1	1	1	-	-	1
Багатошестинкові (12)	-	-	-	-	-	-	-
Пояскові (25)	1	1	1	1	-	-	1
– Членистоногі (1155), з них:	45	12	30	5	-	-	-
Ракоподібні (71)	1	-	-	-	-	-	-
Павукоподібні (72)	-	-	-	-	-	-	-
Комахи (1012)	44	12	30	5	-	-	5
– Молюски (139)	-	-	-	-	-	-	-
<i>Хребетні (405), з них:</i>	88	38	38	320	163	45	106
– Риби (70)	8	-	8	15	3	4	5
– Амфібії (3)	-	-	-	3	-	-	-
– Рептілії (8)	3	3	1	8	-	-	3
– Птахи (281)	61	30	26	270	151	38	93
– Ссавці (43)	16	5	3	24	9	3	5
Усього видів флори, мікобіоти і фауни охоронних категорій ПНПП (3092)	177	184	88	332	163	45	114

За результатами моніторингових досліджень розпочато формування кадастру біоти ПНПП у вигляді єдиних форм, що створює можливість складання документації державного кадастру територій та об'єктів ПЗФ. Заповнено картку державного кадастру найбільш унікального об'єкту парку – гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Молочний лиман» та ландшафтного заказника місцевого значення «Степанівська коса» (розташований на косі-пересипі, що відділяє лиман від моря).

Значна увага приділялась моніторингу двох водно-болотних угідь міжнародного значення. Підготовлені і передані в 2014 р. до Міністерства екології та природних ресурсів України оновлені варіанти паспортів цих угідь. У зв'язку з відсутністю постійного водного сполучення Молочного лиману з Азовським морем і значними негативними змінами екосистеми лиману проводяться гідрологічні та гідробіологічні спостереження за динамікою змін солоності води та видового складу і чисельності біоти лиману. Щорічно розробляються і реалізуються заходи Плану збереження водно-болотних угідь міжнародного значення. Складено списки інвазійних видів рослин і тварин в межах водно-болотних угідь парку.

Значний масив первинних даних та їх аналіз науковці парку відображають в своїх публікаціях (за 2010–2017 рр. опубліковано 240 статей і тез). Вийшла з друку перша монографія про ПНПП та 3 науково-популярні видання щодо біорізноманіття тварин парку (Вовк, Барабоха, 2015; Дядичева, 2015; Коломійчук, Яровий, 2011; Мир птиц..., 2014).

Взято участь у проєкті «Збереження біорізноманіття степового ландшафту в приморських НПП України», що реалізується громадською організацією «КОВИЛОВИЙ СТЕП» за сприяння Програми малих грантів Глобального екологічного Фонду, що впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні (ПМГ ГЕФ ПРООН в Україні).

Таким чином, за результатами наукових досліджень за період 2011–2017 рр. біорізноманіття Приазовського національного природного парку представлено 3092 видами біоти, з яких 1338 видів флори і мікобіоти та 1754 вид фауни. Унікальність і різноманіття природних комплексів на території парку, наявність об'єктів ПЗФ менших розмірів та інших категорій визначили можливість Приазовського національного природного парку як офіційно прийнятої території Смарагдової мережі Європи (2016 р.). (Смарагдова мережа..., 2011).

Список використаних джерел

1. *Літопис природи* Приазовського національного природного парку (2011 рік) / [Н.М. Барабоха, О.П. Барабоха, О.Г. Брен та ін.] – Мелітополь: Приазовський національний природний парк. – Т. 1. – 2012. – 761 с. – Укр. – Деп. в ДНТБ України 06.03.2013. – № 3 – Ук 2013.
2. *Вовк О.А., Барабоха Н.М.* Славці Приазов'я / відп. ред. Н.М. Барабоха. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2015. – 40 с.
3. *Дядичева Е.А.* Редкие и охраняемые птицы Северо-Западного Приазовья / отв. Ред. Н.Н. Барабоха. – Мелітополь: ООО «Колор Принт», 2015. – 40 с.
4. *Смарагдова мережа* Конспект флоры сосудистых растений береговой зоны Азовского моря. – Київ: Альтерпрес, 2012. – 300 с.
5. *Коломійчук В.П., Яровий С.О.* Конспект флоры судинних рослин Приазовського національного природного парку. – Київ: Альтерпрес, 2011. – 296 с.
6. *Красная книга* Приазовского региона. Сосудистые растения / Под ред. В.М. Остапко, В.П. Коломийчука. – Київ: Альтерпрес, 2012. – 276 с.

7. *Літопис природи* Приазовського національного природного парку (2015 рік). Том.V. У 2 частинах. / За загальною редакцією Барабохи Н.М.// Антоновський О.Г., Барабоха Н.М., Барабоха О.П., Брен О.Г., Вовк О.А., Золотова Г.В., Демченко В.О., Дядічева О.А., Микитинець Г.І., Сучков С.І., Ткаченко В.В., Ткаченко М.Ю., Ярова Т.А., Яровий С.О.; Приазовський національний природний парк. – Мелітополь, 2016. – 632 с. – Укр. – Деп. в ДНТБ України 22.06.2016, № 7 – Ук 2016.
8. *Літопис природи* Приазовського національного природного парку (2017 рік). Том.VII. / За загальною редакцією Барабохи Н.М.// Антоновський О.Г., Барабоха Н.М., Барабоха О.П., Брен О.Г., Демченко В.О., Дядічева О.А., Завадська О.В., Микитинець Г.І., Сучков С.І., Ткаченко В.В., Ткаченко М.Ю., Товчигречко Т.В., Ярова Т.А.; Приазовський національний природний парк. – Мелітополь, 2018. – 597 с. – Укр. – Деп. в ДНТБ України 2018, № 105 РІД(н)/Ук -2018.
9. *Мир птиц* Приазовского национального природного парка / Дядичева Е.А., Барабоха Н.Н. – Мелитополь: Издательский дом Мелитопольской гододской типографии, 2014. – 44 с.
10. *Програма Літопису природи* для заповідників та національних природних парків. Під ред. д. б. н., проф. Т.Л. Андрієнко. – Київ: Академперіодика, 2002. – 103 с.
11. *Смарагдова мережа в Україні* / під редакцією Л.Д. Проценка. К.: Хімджест, 2011. – 192 с.

Барабоха Н. М., Ярова Т. А., Антоновський О. Г., Ткаченко В. В. Результати дослідження біорізноманіття Приазовського національного природного парку за період 2011–2017 роки. Приазовський національний природний парк був створений 10.02.2010 р. на півдні Запорізької області. На території парку знаходяться 2 водно-болотних угіддя міжнародного значення («Молочний лиман» і «Гирло р. Берди з Бердянською і затокою і Бердянською косою»). Територія парку (площа 78 126,92 га) включає унікальні природні комплекси – аквальні (80% загальної площі), екотонні та степові біоценози, особливості яких обумовлені приморським положенням. Флора і мікробіота парку нараховує 1338 видів, серед яких є рідкісні види (до Червоної книги України занесені 43 види, до додатків Бернської конвенції – 6, до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи – 19, до Європейського Червоного списку – 133). Фауна території Приазовського національного природного парку нараховує 1754 види (безхребетних – 1349, хребетних – 405), серед яких значна кількість рідкісних видів: 134 види занесені до Червоної книги України, 326 – до додатків Бернської конвенції, 69 – до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 51 – до Європейського Червоного списку, 45 – до списку СІТЕС, 163 – до Боннської конвенції.

Ключові слова: біорізноманіття, Приазовський національний природний парк, рідкісні види, фауна, флора